

Úvod

Nasledujúca kapitola popisuje fenomén, ktorý je jedným z najprirodzenejších javov vo vývoji všetkých spoločností. Migrácia bola prítomná vo všetkých obdobiach dejín a bola vždy jednou z hlavných podmienok pre stretávanie a vzájomné ovplyvňovanie rôznych spoločností. Keďže v súčasnosti nadobúda ešte väčšie rozmery ako v minulosti, stáva sa jednou z najdôležitejších tém **verejného, mediálneho, ale aj politického diskurzu.**

Situácia so zvýšeným počtom utečencov v roku 2015 so sebou priniesla zmeny, na ktoré sme do tej doby na Slovensku neboli zvyknutí, odrazu sme si uvedomili, že do Európy prichádza čoraz väčší počet ľudí, ktorí utekajú pred vojnou a prenasledovaním a my na to musíme nejako reagovať. V budúcnosti pravdepodobne budú ľudia opúšťať svoje krajiny aj kvôli dopadom meniacej sa klímy (viac v kapitole o zmene klímy). Zároveň mnohí ľudia hľadajú pre seba a svojich blízkych lepšie miesto pre život napriek tomu, že nie sú vonkajšími okolnosťami priamo nútení svoju krajinu opustiť.

Hoci sa situácia z posledných rokov a jej vtedajšia mediálna prezentácia javila ako bezprecedentná, pokúsime sa v tejto kapitole ukázať, že nejde o úplne nový fenomén, s ktorým nie je možné sa vyrovnávať.

Kapitola sa preto zameriava na rôzne oblasti, ktoré sa s migráciou spájajú a ktoré ovplyvňujú aj to, ako médiá o tejto téme informujú. Vám, študentom žurnalistiky, preto môže pomôcť zorientovať sa v tejto téme a priniesť analytické nástroje na zhodnotenie súčasného informovania o migračných témach. Zároveň vám môže pomôcť vytvárať novinársky obsah, ktorý je vyvážený, opretý o fakty a zohľadňujúci viaceré aspekty súvisiace s migráciou.

Prvá časť kapitoly sa zameriava na rôzne príčiny migrácie a na to, že je potrebné rozlišovať medzi rôznymi typmi migrantov. Len vďaka tomu je možné lepšie pochopiť ich situáciu a informovať o nej objektívne, vyvážené, zohľadňujúc pozície všetkých relevantných aktérov.

V ďalšej časti sa pozrieme na rôzne aspekty a „mýty“, ktoré sa s migráciou spájajú. Tie sú často obsahom článkov a reportáží o migrantoch a utečencoch. Táto časť sa zároveň zameriava aj na príležitosti a výzvy, ktoré migrácia prináša a zároveň na potenciálne riziká, ktoré môže so sebou niesť.

V krátkej podkapitole sa venujeme aj situácii s migráciou na Slovensku. Ukážeme si kontext, v ktorom sa odohráva mediálny diskurz. V záverečnej časti sa zameriavame na to, ako v súčasnosti médiá uchopujú migračnú a utečeneckú tému a ako sa vzájomne ovplyvňuje verejná mienka a politický a mediálny diskurz.

1. Migrácia a jej rôzne podoby

Migrácia je proces, kedy človek buď ako jednotlivec, alebo v skupine s inými ľuďmi, opúšťa miesto, kde sa narodil a hľadá iné, lepšie miesto pre svoj život. Človek môže migrovať v rámci jednej krajiny (z vidieka do mesta a opačne, z jednej časti krajiny do druhej) alebo sa môže sťahovať do inej krajiny. Práve migrácia z krajiny do krajiny je témou, na ktorú sa zameriava táto kapitola.

V uplynulých rokoch začína kvôli vojnám, prenasledovaniu alebo iným dôvodom narastať počet migrantov smerujúcich do Európy. Je to však len jedna z mnohých foriem a podôb migrácie. Situácia v roku 2015, kedy v EÚ požiadalo o azyl 1255600 žiadateľov (Eurostat, 2016), bola pritom zobrazovaná ako "bezprecedentná", čo ako uvidíme neskôr, nie je úplne tak.

Migrácia má, ako si ukážeme, mnohé podoby a sú za ňou rôzne dôvody, pre ktoré sa ľudia rozhodujú, že odídu z krajiny, resp. že ich situácia je natoľko neúnosná, že musia z krajiny odísť.

1. Rôznorodosť migrácie

Globalizácia, rozvoj moderných technológií a možnosti internetu umožnili, že je v súčasnosti omnoho jednoduchšie opustiť svoju krajinu a presťahovať sa do inej bez toho, aby ste nevyhnutne stratili akýkoľvek kontakt so svojim niekdajším životom. Vidina lepšieho života, kvalitného vzdelania, lepšej práce alebo lepších sociálnych kontaktov, obvykle stojí za tzv. **dobrovoľnou migráciou**. V súčasnosti takto žije mimo Slovenska údajne približne 200-tisíc jeho občanov.

Transnacionálna migrácia

Osobitným druhom migrácie dneška je tzv. transnacionálna migrácia. Jej prvopočiatky však môžeme hľadať už v 19. storočí, kedy migráciu na globálnej úrovni podnietili lepšie podmienky na cestovanie. Konskú silu vystriedala para, z kočov sme prestúpili do vlakov, neskôr do áut a lietadiel. Svoj diel k zrýchleniu migrácie neskôr pridali aj stále lepšie a lepšie komunikačné možnosti. Veď kedysi trvalo listu dôjsť do Ameriky niekoľko týždňov, dnes sa tam náš hlas prenáša v reálnom čase. A zadarmo.

Technológie dnes dosiahli takú úroveň, že nielenže ľuďom umožňujú veľmi rýchlo sa presunúť prakticky na ktorékoľvek miesto sveta, ale im zároveň tiež umožňujú neprerušit' kontakt s domovom. Nové komunikačné a informačné technológie tak nielen zjednodušujú migráciu ako takú, ale pomáhajú a umožňujú rozvíjať a udržiavať sociálne väzby naprieč národnými hranicami, čím dávajú migrácii nový, transnacionálny rozmer.

Transnacionálni migranti sa cítia ako doma v tzv. transnárodnom alebo nadnárodnom priestore - priestore, ktorý prekračuje národné hranice, pracujú vo Viedni, bývajú v maďarskej Rajke a zabávať sa chodia do Bratislavy, či pendlujú medzi Bruselom, Prahou a Bratislavou a nevidia na tom nič zvláštne.

Témou sa zaoberal aj nemecký sociológ Ludger Pries, ktorý skúmal príbehy

mexických migrantov v Amerike. Jeho štúdie prišli s prekvapivým zistením - cezhraničných pohybov v porovnaní s dovtedy bežne vnímanou migráciou s pribúdajúcimi generáciami totiž neubúdalo.

Pries píše o Mexičanoameričanoch, ktorí sa narodili v americkej Tampe, majú teda americké občianstvo, no študovali v Mexiku a dnes trávajú čas striedavo v oboch krajinách a hranicou sa presúvajú hore-dolu, akoby to bolo korzo. Časť ich identity je mexická, časť americká a nevidia dôvod si vybrať len jednu z nich.¹

Sociálne siete a priestor, v ktorom sa pohybujú, nie sú nevyhnutne vymedzené zemepisom, ktorého význam vďaka technológiám a dostupným dopravným možnostiam v ich vnímaní prestáva byť dôležitý.

To, že človek odchádza dobrovoľne zo svojej krajiny, neznamená, že migrácia nie je nijakým spôsobom regulovaná. Každá krajina si v rámci svojej migračnej politiky určuje pravidlá, koho do krajiny pustí a za akých podmienok.

Preto sú niektoré krajiny pre migrantov atraktívnejšie nielen z hľadiska pracovného trhu, vzdelávania alebo životnej úrovne, ale aj z hľadiska podmienok, ktoré im (ne)umožňujú stať sa plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Zatiaľ čo napríklad Nórsko² zaviedlo premyslenú integračnú politiku, aby dokázalo utečencov čo najskôr začleniť do spoločnosti a tým z nich profitovať, iné krajiny a medzi nimi napríklad aj Slovensko síce integráciu od prichádzajúcich vyžaduje, no zároveň im kladie prekážky, čím ich integrácii aktívne bráni.

Dobrovoľnosť migrácie však nie je vždy úplne jednoznačná. Demografické zmeny, rôznorodý ekonomický vývoj v rôznych častiach sveta a čiastočne aj meniace sa klíma, spôsobujú, že ľudia odchádzajú zo svojich krajín bez toho, aby boli priamo ohrození na živote, avšak ich možnosti žiť v krajine pôvodu dôstojným životom pri dosiahnutí aspoň základnej životnej úrovne, sú pre nich značne obmedzené. V tomto prípade síce ide o ekonomických migrantov, ktorí neutekajú pred prenasledovaním (čiže nemajú nárok na azyl a utečenecký status v zmysle platných medzinárodných právnych noriem, o ktorých si čosi povieme nižšie), avšak v princípe "utekajú" pred hladom alebo ťažkými životnými podmienkami (viď Príbeh 1).

Príbeh 1.

Príbeh ekonomického migranta z Azerbajdžanu, ktorý teraz žije v Grécku

Sergej má 45 rokov a so svojou manželkou a dvoma deťmi žije v Grécku. Neoficiálne odišiel z Azerbajdžanu v roku 1994 spolu s prvými emigrantmi. Svoju emigráciu oficiálne dokončil v roku 2014, keď do Grécka priviedol aj svoju rodinu.

Keď Sergej žil vo svojom domovskom štáte, študoval literatúru a bol zamestnaný ako učiteľ dejepisu na strednej škole. Teraz pracuje v továrni na hnojivá aj napriek tomu, že si uvedomuje, že táto práca nezodpovedá jeho vzdelaniu. No aby uživil

¹ Pries, Ludger „Globaler Wandel und das Entstehen transnationaler Migration: Zwischen den Welten zu Hause“ in Rubin Sonderheft 2007, Universität Bochum

² <http://cvek.sk/norsky-vzor/>

seba a svoju rodinu, musí niečo robiť. Sergej odišiel zo svojej domoviny kvôli nedostatku demokracie, nezamestnanosti, nízkej životnej úrovni a kvôli podmienkam nevhodným k vzdelaniu. Vo všeobecnosti nemal od života čo očakávať, budúcnosť jeho a jeho rodiny bola ponurá.

Na začiatku nebol pre Sergeja život v Grécku žiadny med, no aj napriek tomu dnes dáva Grécku prednosť pred svojou domovinou. Keďže tvrdo pracuje, vie, že tu môže mať lepšiu budúcnosť pre seba i rodinu. Úroveň vzdelania, zdravotnej starostlivosti aj životnej úrovne je v Grécku oveľa vyššia ako v Azerbajdžane.

Bohužiaľ zo strany majority sa Sergej stretával, a aj teraz sa stretáva, so sociálnym rasizmom. Veľmi sa tým trápí nielen kvôli sebe, ale aj kvôli deťom, ktoré sú niekedy zo strany majority neprávom napádané. Zároveň veľmi pociťuje aj ekonomické vykorisťovanie, praktizované na imigrantoch. Aj napriek tomu, že má určité námietky voči diskriminácii, uvedomuje si, že je táto nedôvera ospravedliteľná, lebo medzi migrantmi sú aj zločinci so zlým charakterom. Zároveň mu však vadí, keď sa všetci „hádzu do jedného vreca“.

Do Azerbajdžanu sa nechce vrátiť on ani jeho rodina, teraz sú aj oni súčasťou gréckej spoločnosti a vedú lepší život ako kedysi.

Utečenecká téma, veľmi často médiami a politikmi označovaná ako kríza (viac pozri v časti *bezprecedentná migrácia*), je v rámci migračnej tematiky špecifickou, a zároveň veľmi diskutovanou témou.

Podľa tzv. Ženevskej konvencie je povinnosťou každého štátu, ktorý je jej signatárom (vrátane Slovenska), poskytnúť azyl každému človeku, ktorý oň požiada a je odôvodnené, že bol vo svojej krajine prenasledovaný z rasových, náboženských alebo politických dôvodov³. Nedostane ho tak každý, len ten, kto dokáže, že naň (či niektorú inú formu medzinárodnej ochrany) má nárok.

V tomto prípade teda ide o právny záväzok krajiny poskytnúť takémuto človeku útočisko a azyl, či inú formu medzinárodnej ochrany. Ide o tzv. **nedobrovoľnú** migráciu, kedy človek ako jednotlivец, alebo spolu s rodinou, nechce z krajiny pôvodu odísť kvôli zlepšeniu životnej situácie, ale zo strachu o vlastný život alebo kvôli prenasledovaniu. Asi najznámejším aktuálnym príkladom je nedobrovoľná migrácia z vojnou zmietanej Sýrie, inými krajinami sú napríklad Eritrea, Somálsko či Jemen.

Dve najčastejšie formy medzinárodnej ochrany

V slovenskom právnom poriadku poznáme dve formy medzinárodnej ochrany. Azyl a doplnkovú ochranu. Podstatným rozdielom pri udeľovaní azylu a poskytovaní doplnkovej ochrany je čas, na ktorý sa tá-ktorá forma ochrany udeľuje.

³ Dohovor o právnom postavení utečencov (cl. 1/A/2) hovorí, že právo na azyl má človek, ktorý sa „nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu; alebo osobe bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu svojho doterajšieho pobytu v dôsledku týchto udalostí a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť“.

V prípade azylu totiž ide o trvalý pobyt cudzinca na území Slovenska, v prípade doplnkovej ochrany ide len o prechodný pobyt na dobu jedného roka, ktorý na základe opodstatnených dôvodov možno opäť predĺžiť na dva roky.

Slovensko v súčasnosti poskytuje vo výrazne vyššej miere doplnkovú ochranu než udeľuje azyl.

Viac informácií na stránke Ministerstva vnútra SR
<http://www.minv.sk/?formy-medzinarodnej-ochrany>

Zmena klímy a prírodné katastrofy síce zatiaľ nie sú oficiálne uznané za oprávnený dôvod pre žiadosť o azyl, avšak začínajú sa objavovať aj diskusie o tom, že by tento dôvod mohol byť uznaný za dôvod nútenej migrácie (viac v predošlej kapitole).

Klimatickí utečenci a ich neuznaný status

V súvislosti so zmenou klímy sa čoraz častejšie skloňuje otázka tzv. klimatických, či environmentálnych utečencov.

Pre ľudí, ktorí prídu o svoj domov kvôli zvýšenej hladine oceánov, či pre tých, ktorí musia kvôli neúrode v dôsledku klimatickej zmeny opustiť svoje domovy, momentálne neexistuje právny rámec, na ktorý by sa mohli odvolávať pri žiadosti o azyl. Status klimatických utečencov totiž Ženevská konvencia nerozoznáva. Zjednodušene povedané, utečenec musí utekať pred niekým, komu sa dá vzniknutá situácia pripísať. No kto je zodpovedný za to, že Tuvalčanovi zatopí záhradu a domov? No táto právna dilema nemení nič na skutočnosti, že utiecť musí.

Klimatická migrácia sa totiž stáva skutočnosťou, hoci aj zatiaľ nie je oficiálne právne uznaná. Nedávno si dokonca zamietavý rozsudok v tejto otázke vypočul aj prvý „klimatický utečenec“ Ioane Teitiota zo súostrovia Kiribati v Pacifiku, ktoré sa potápa. Žiadosť o azyl podal na Novom Zélande, ktorý mu však v zmysle platných medzinárodných dohovorov nevyhovelo.

Rôzne statusy migrantov

V rámci diskurzu o migrácii sa môžeme stretnúť s viacerými pomenovaniami a deleniami migrantov. Viaceré z nich sú pritom celkom nesprávne. Tu si niektoré z nich ukážeme.

Žiadatelia o azyl - ide o osoby, ktoré opustili krajinu svojho pôvodu a požiadali o azyl s tvrdením, že sú utečenci. Za utečencov ich však môžeme považovať až v momente, keď tento štatút získajú v rámci azylového procesu. V tejto množine migrantov sa nachádzajú aj tí, ktorí v skutočnosti neutekajú pred vojnou či prenasledovaním, ale odišli zo svojej krajiny v snahe hľadať lepší život. V prípade potreby však majú možnosť sa do krajiny pôvodu vrátiť a nie sú pritom ohrození na živote.

Azylant (slovenská legislatíva nepozná pojem utečenec) - ľudia, ktorým bol priznaný štatút utečenca prešli azylovým procesom a bol im udelený azyl. Z tohto statusu vyplýva, že narozdiel od iných migrantov sa nemôžu do krajiny pôvodu vrátiť bez ohrozenia na živote, ak sa výrazne nezmení situácia v ich krajine.

Vnútorní presídleni (tzv. IDPs, internally displaced persons) - ide o ľudí, ktorí pri migrácii neprekročili hranice svojej krajiny. Mnohokrát ide o ľudí, ktorí sa dajú považovať za utečencov, keďže tiež utekajú pred vojnou či prenasledovaním, ale zostali v rámci medzinárodne uznaných hraníc. Na svete je dnes viac vnútorných presídlených než utečencov.

Celkom nesprávne je hovoriť o ekonomických utečencoch a z právneho hľadiska sa nedá hovoriť ani o ilegálnych imigrantoch - podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv má totiž každý človek právo požiadať o azyl, a teda z podstaty definície nemôže byť "ilegálnym".

Viac informácií nájdete na stránke Vysokého komisára OSN pre utečencov [https://www.unhcr.org/my/Resources-@-Frequently_Asked_Questions\(FAQs\).aspx](https://www.unhcr.org/my/Resources-@-Frequently_Asked_Questions(FAQs).aspx)

2. Súčasný diskurz o migrácii - mýty a fakty

V čoraz rýchlejšie sa meniacom svete je migrácia témou, ktorej sa začína venovať intenzívna verejná diskusia, ktorá zrejme bude s meniacou sa intenzitou pokračovať aj v budúcnosti. S migráciou sa však spája množstvo informácií, ktoré sa nie vždy opierajú o fakty a ktoré vytvárajú z migrácie hrozbu (viď časť venovaná tzv. bezpečnostnému diskurzu v kapitole 2). Preto sa táto podkapitola zameriava na viaceré aspekty a mýty, ktoré sa s migráciou spájajú a popisujú rozličné možné dopady na vývoj rôznych spoločností.

2.1 Rozsah súčasnej migrácie je bezprecedentný

Podiel migrantov na slovenskej populácii je napriek rastúcemu tempu imigrácie ešte stále veľmi nízky a nikdy neprekročil 2 percentá⁴, čo je výrazne menej než je priemer Európskej únie (viď graf 1). Počet utečencov, ktorí dostali na Slovensku azyl, je tiež výrazne nižší ako v iných Európskych krajinách. Od roku 1993 požiadalo na Slovensku o azyl takmer 60000 ľudí, ten bol udelený 830 ľuďom.⁵

ROK	Počet žiadostí o udelenie azyl	Udeľený azyl	Neudeľený azyl	Poskytnutá/neposkytnutá ochrana	Zastavené konania	Udeľené štátne občianstvo
1993	96	41	20		25	0

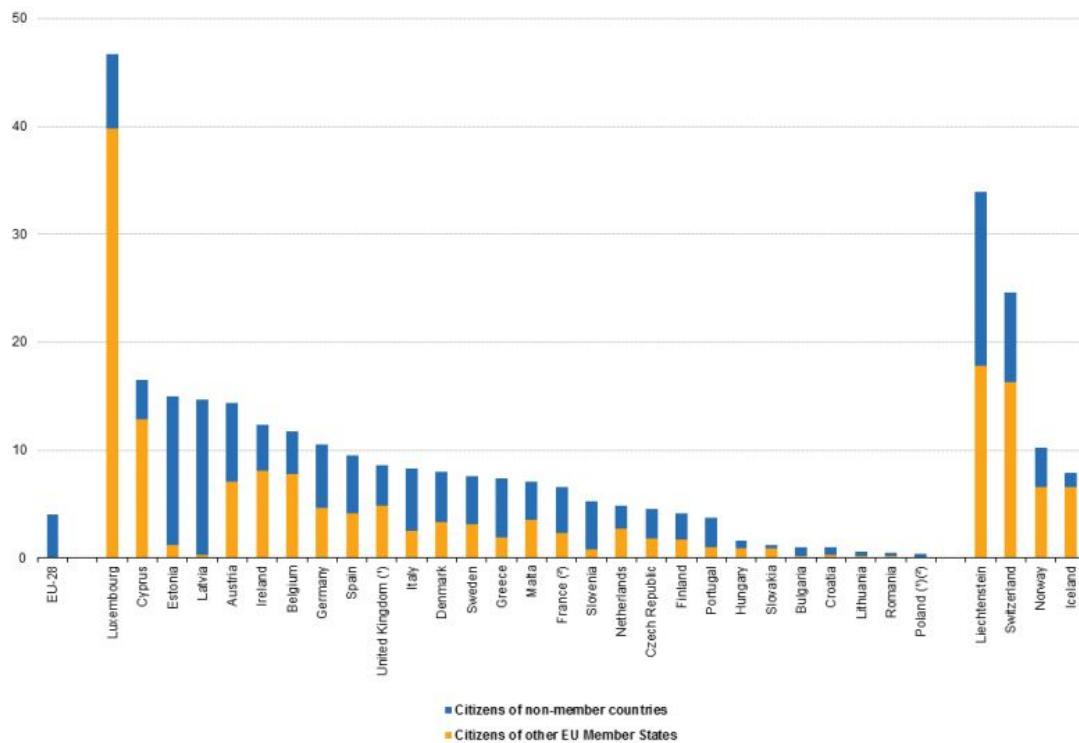
⁴ V roku 2016 to podľa Statistického úradu Slovenskej republiky a Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru bolo 93247 ľudí, čo tvorí 1,72 percenta obyvateľov Slovenska, viac info: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/uhcp/rocnky/rok_2016/2016-rocnka-UHCP-SK.pdf. Ďalšie informácie nájdete na stránke Medzinárodnej organizácie pre migráciu <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>

⁵ Štatistiky, Ministerstvo vnútra SR, údaje vrátane apríla 2017, dostupné na: <http://www.minv.sk/?statistiky-20>

1994	140	58	32		65	0
1995	359	80	57		190	0
1996	415	72	62		193	4
1997	645	69	84		539	14
1998	506	53	36		224	22
1999	1320	26	176		1034	2
2000	1556	11	123		1366	0
2001	8151	18	130		6154	11
2002	9743	20	309		8053	59
2003	10358	11	531		10656	42
2004	11395	15	1592		11782	20
2005	3549	25	827		2930	2
2006	2849	8	861		1940	5
2007	2642	14	1177	82/646	1693	18
2008	909	22	416	66/273	457	4
2009	822	14	330	98/165	460	1
2010	541	15	180	57/101	361	3
2011	491	12	186	91/47	270	7
2012	732	32	334	104/153	383	0
2013	441	15	124	34/49	352	7
2014	331	14	197	99/41	163	12
2015	330	8	124	41/24	148	5
2016	146	167	82	12/13	35	3
2017	65	10	40	17/8	21	1
Spolu	58 532	830	8 030	701/1 520	49 494	242

Zdroj: <http://www.minv.sk/?statistiky-20>

Graf 1 - počet cudzincov v percentách - z iných členských krajín EÚ a z tzv. tretích krajín

(*) Estimate.
 (*) Provisional.
 Source: Eurostat (online data code: migr_pop1ctz)

Zdroj:

[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_non-nationals_in_the_resident_population_1_January_2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_non-nationals_in_the_resident_population_1_January_2016_(%25).png)

Najviac žiadateľov o azyl sa na Slovensku ocitlo v roku 2004 - až 11395 - ani v tých rokoch však Slovensko žiadateľom nepriznalo výrazne viac azylův než zvyčajne. Vyšší počet azylův Slovensko udelilo v roku 2016, kedy priznalo azyl 150 asýrskym kresťanom z Iraku a niekoľkým ďalším žiadateľom.⁶ Zároveň Slovensko začalo od roku 2007 udeľovať aj inú formu medzinárodnej ochrany - tzv. doplnkovú ochranu, ktorú udeľuje vo vyššom počte než azylы. Ako však vidieť v infoboxe v podkapitole 1, ide len o dočasnú ochranu, ktorá sa pravidelne prehodnocuje.

Hoci Slovensko samotné neprijíma veľa migrantov a neudeľuje veľa azylův, ak sa pozrieme na vývoj vo svete, absolútne čísla ukazujú, že počet ľudí žijúcich mimo svojej krajiny je skutočne najvyšší v histórii. Podľa Organizácie Spojených národov v súčasnosti viac ako 3 percentá ľudí na svete žijú mimo krajiny, v ktorej sa narodili. V absolútnych číslach to znamená až 244 miliónov ľudí, pričom sa ich počet zvýšil zo 173 miliónov v roku 2000⁷. Medzi rokmi 2000 a 2010 rýchlosť migrácie ešte viac narastala, ročne na svete pribúdalo 2,3 percentá migrantov. V Európe je tento nárast ešte vyšší, v uplynulých rokoch rastie migrácia tempom viac ako 12 percent ročne⁸.

⁶ ibid

⁷ United Nations International Migration Report 2015, dostupné na: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf

⁸ Eurostat (2011) Migrants in Europe, dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-10-539/EN/KS-31-10-539-EN.PDF. Treba však dodať, že ide z veľkej časti o migráciu v rámci EÚ, v ktorej platí voľný pohyb osôb - a teda odpadávajú bežné bariéry, ktoré dosiaľ ľuďom bránili napríklad pri hľadaní práce v Írsku.

To však hovoríme o absolútnych číslach. Keďže sa celková populácia vo svete výrazne zvyšuje, počet migrujúcich ľudí môže byť vnímaný ako príliš vysoký. Napriek tomu sa však ukazuje, že napríklad na prelome 19. a 20. storočia bol podiel migrujúcich ľudí podobný, ak nie vyšší ako v súčasnosti (2,5 – 3 percentá)⁹. To znamená, že rozsah súčasnej migrácie nie je natoľko alarmujúci, aby sme ju museli nazývať migračnou krízou alebo “masívnym prílevom” migrantov.

Podobne je tomu aj so situáciou utečencov v posledných rokoch. V médiách sa napriek tomu často objavujú články, ktoré v titulkoch aj textoch hovoria o “prílive”, “záplave”, “obrovskej vlně” utečencov prichádzajúcich do EÚ (viď cvičenie 1), čím diskusiu rámuje jedným určitým smerom.

Cvičenie 1

Titulky časopisov venované masovej migrácii

- **Príliv migrantov do Európy sa nedarí zastaviť, tento rok ich môže prísť až 3,5 milióna!** (Aktuality.sk, 12.1.2016)
<http://zivot.cas.sk/clanok/30856/v-tomto-roku-moze-prist-do-euro-py-az-3-5-miliona-migrantov-doterajsie-kroky-ich-priliv-nezastavili>
- **Cvičenie ozbrojených síl: Hrozí nám príliv migrantov?** (Naše novinky, 30.7.2015)
<http://nasenovinky.sk/article/44356/cvicenie-ozbrojenych-sil-hrozi-nam-priliv-migrantov>
- **Hrozí príliv miliónov utečencov, tvrdí Orbán. Varuje pred zánikom Európy** (www.hnonline.sk, 4.9.2015)
<http://hn.hnonline.sk/svet-120/hrozi-priliv-milionov-utecencov-tvrdi-orban-va-ruje-pred-zanikom-euro-py-900201>
- **Mesto v obkľúčení migrantov? Ľudí ovládla panika, obyvatelia hystericky volali o pomoc!** (Nový čas, 15.9.2015)
<http://www.cas.sk/clanok/330120/mesto-v-obkluceni-migrantov-ludi-ovladla-panika-obyvatelia-hystericky-volali-o-pomoc.html>

Pokúste sa k analýze titulkov použiť niektoré otázky z kritickej analýzy diskurzu, ktoré sme si predstavili v kapitolách 1 a 2. Aké slová a slovné spojenia volia ich autori/weboví editori? Ku komu sa tieto titulky prihovárajú? Aké poslanstvo chcú publiku odovzdať? S akými kolektívnymi identitami pracujú? Používajú delenie na my a oni?

Avšak štatistiky o situácii utečencov po 2. svetovej vojne hovoria, že Európa sa už s podobným rozsahom migrácie stretla a dokázala ju zvládnuť.¹⁰

Príkladom môže byť aj veľký počet utečencov, ktorí opúšťali svoje domovy počas vojny v bývalej Juhoslávii. V polovici roku 1992, teda rok po začatí konfliktu, opustilo svoje domovy 2,3 milióna obyvateľov krajín bývalej Juhoslávie, väčšina z nich pochádzala z Chorvátska a Bosny a Hercegoviny (len v Bosne opustilo svoje domovy

⁹ De Haas, H. (2005) International Migration, Remittances and Development: myths and facts, In: Third World Quarterly, Vol. 26, No. 8, pp 1269 – 1284

¹⁰ Odhady sa rôznia, krátko po vojne však šlo o násobne vyššie počty ľudí, než o akých hovoríme dnes. Podľa Eugena Kulischeru sa v máji 1945, teda na samom konci vojny, v Európe pohybovalo 40 miliónov ľudí mimo svojho bydliska a domoviny, neberúc pritom do úvahy ľudí z nemeckých pracovných táborov a nemeckých vojakov utekajúcich pred postupujúcou sovietskou armádou (Kulischer, 1948, s. 255-273).

51,08 percenta obyvateľov¹¹).

Aj keď sa na začiatku objavovali úmysly obmedziť prístup utečencov do iných krajín, najmä tých susediacich s Juhosláviou, nikdy neboli snahy o úplné zatvorenie hraníc, ako sa to dialo v súčasnosti. Krajiny EÚ¹² volali po koordinovanom prístupe k riešeniu utečeneckej krízy, ktorý sa nakoniec aj podarilo zaviesť. Utečenci z krajín bývalej Juhoslávie boli organizovane presídľovaní okrem európskych krajín aj do USA či Austrálie.

Svoj pohľad k téme ponúkol aj primátor rakúskeho mestečka vzdialeného len pár desiatok kilometrov od Bratislavy (v infoboxe). Všimnite si, ako rozdielne od predstaviteľov našich samospráv sa stavia k téme, ktorú v jeho meste dôverne poznajú.

Vyjadrenie primátora Traiskirchenu (17,5 tisíca obyvateľov)

Momentálne máme v našom tábore okolo 5-tisíc utečencov. Situácia nie je ľahká, ale pokúšame sa ju zvládnuť. Koniec koncov, sme na ňu zvyknutí. Už po roku 1956 sem prišli utečenci z Maďarska, po roku 1968 z Československa, koncom 80-tych rokov z Afganistanu. Začiatkom 90-tych rokov sme tu mali utečencov z bývalej Juhoslávie. Vždy sa nám to podarilo spolu s obyvateľmi zvládnuť.

Vyjadrenie primátora mesta Traiskirchen na konferencii Nadácie Friedrich Ebert Stiftung v novembri 2015 v Bratislave

2.2 Migrácia spôsobuje úpadok v krajinách, z ktorých ľudia odchádzajú

Táto téma sa netýka priamo utečencov, ktorí odchádzajú z krajín postihnutých vojnou alebo diktátorskými režimami. Ide skôr o krajiny v ťažkej ekonomickej situácii, z ktorých ľudia odchádzajú za lepším životom. Často sa hovorí o tom, že z týchto krajín odchádzajú najschopnejší ľudia a kvôli odlevu pracovnej sily nemôže krajina napredovať ďalej.

To však svedčí o tom, že diskusia o prínosoch migrácie je často len jednostranná, lebo sa zameriava len na prínosy pre prijímajúce krajiny. Migranti však do veľkej miery prispievajú aj k rozvoju svojich domácych krajín. Diskusia o tzv. "brain drain" (úniku mozgov) tak nie je úplne na mieste.

Ukazuje sa totiž, že ekonomickí migranti vďaka **remitenciám** (teda peniazom, ktoré zarobia v inej krajine a posielajú ich svojej rodine "domov") výrazne prispievajú aj k ekonomickému rozvoju krajín, z ktorých pochádzajú. Výskumy ukazujú, že remitencie sú pri potláčaní chudoby rovnako účinné ako ktorýkoľvek program vytvorený vládami či mimovládnyimi organizáciami - rodiny, ktoré prijímajú remitencie vykazujú vyššiu pravdepodobnosť, že ich investujú do zdravotnej starostlivosti a vzdelávania. Tým, že vďaka týmto zdrojom nemusia bojovať o každodenné prežitie, majú viac priestoru aktívne sa venovať ekonomickým činnostiam s dlhodobými dopadmi.

Preto je potrebné migráciu nevnímať len ako jednosmerný proces a hľadať jej negatíva, ale zamerať sa na recipročný vzťah medzi ekonomickými zmenami a

¹¹ Radović, B. (2005). A Brief Retrospective on the Problem of Refugees in the Yugoslav Wars. In Opačić, Goran, Vidaković Ivana, Vujadinović, Branko (eds.), Living in Post-war Communities. Belgrade: IAN International Aid Network, s. 11-28, dostupné na:

<http://www.ian.org.rs/publikacije/posleratnezajednice/book/04%20A%20brief%20retrospective%20on%20the%20problem%20of%20refugees%20in%20the%20Yugoslav%20wars%201991-99.pdf>

¹² O Európske únii môžeme hovoriť až od roku 1993, kedy sa stala nástupcom Európskych spoločenstiev. Pre účely tohto textu však už v danom období referujeme o EÚ.

rozvojom jednotlivých krajín¹³. Že nejde o zanedbateľné čísla, ukazuje aj aktuálna správa Svetovej banky, podľa ktorej napríklad v Kirgizsku v Strednej Ázii tvoria remitencie až 34,5 percent v pomere k hrubému domácejmu produktu¹⁴.

V súčasnom globalizovanom svete je mylné predpokladať, že ľudia budú ostávať žiť celý život na jednom mieste. Preto je skôr potrebné hľadať politiky, ktoré umožnia ľuďom udržiavať tzv. **“transnacionálne siete”** – teda vzťahy so svojou krajinou pôvodu, alebo s ľuďmi zo spoločnej krajiny pôvodu žijúcimi v iných krajinách. To môže zároveň výrazne pomôcť migrantom vytvárať si viacnásobné identity a nenúti ich to otočiť sa chrbtom k svojej krajine pôvodu. Ľudia tak môžu cestovať “tam aj späť” a udržiavať si (aj ekonomické) vzťahy v rôznych štátoch.

V súčasnosti je už mimoriadne ťažké udržiavať dichotómiu krajín pôvodu a cieľových krajín, alebo “prechodných, trvalých a dočasných” pobytov. Tým, že sa výrazne mení povaha migrácie, mali by sa meniť aj politiky, ktoré na ňu nazerajú ako na dôležitý fenomén rozvoja (alebo úpadku) spoločností¹⁵.

2.3 Vzťah migrácie, demografie zamestnanosti – berú nám migranti prácu?

Jednou z najčastejších obáv z narastajúcej migrácie je strach o pracovné miesta. Pri narastajúcom počte migrantov sa čoraz častejšie hovorí o tom, že migranti berú domácejmu obyvateľstvu prácu a to môže negatívne ovplyvniť jednak celkový trh práce v krajine a zároveň prispieť k vytváraniu napätých vzťahov v spoločnosti.

Globálny pohľad na túto tému však nevyhnutne vyžaduje, aby sme sa na túto tému pozerali v širších súvislostiach. Demografický vývoj vo svete poukazuje na to, že v niektorých častiach sveta, predovšetkým v krajinách “globálneho Juhu” neustále rastie populácia a demografická krivka smeruje nahor. Naopak, v krajinách Európy a Severnej Ameriky zas demografické zmeny znamenajú čoraz nižšiu pôrodnosť a starnutie populácie.

Keďže sa rodí čoraz menej detí a ľudia sa dožívajú čoraz vyššieho veku, prudko klesá podiel ľudí v ekonomicky aktívnom veku. V Európe v roku 1950 bola miera plodnosti žien na úrovni 2,9 dieťaťa na jednu ženu. V súčasnosti je to už menej ako 1,5, pričom na to, aby sa obyvateľstvo mohlo reprodukovať, je potrebná miera plodnosti aspoň 2,1 dieťaťa pripadajúceho na jednu ženu¹⁶. Tento trend sa bude ešte prehĺbovať, pretože napríklad očakávaná dĺžka života v najrozvinutejších krajinách by sa v polovici 21. storočia mala vyšplhať až na 82 rokov¹⁷.

Tieto zmeny majú v celom svete veľký dopad na fungovanie ekonomiky, pričom práve demografické charakteristiky bývajú pri prognózovaní vývoja spoločnosti veľmi často opomínané. V súčasnosti sa im už však nedá vyhnúť a jednotlivé krajiny musia na tieto zmeny začať reagovať a stavať sa k nim proaktívne. A teda nastavovať svoje politiky tak, aby eliminovali negatívne dopady týchto demografických zmien na

¹³ De Haas, H. (2005) International Migration, Remittances and Development: myths and facts, In: Third World Quarterly, Vol. 26, No. 8, pp 1269 – 1284

¹⁴ <http://pubdocs.worldbank.org/en/992371492706371662/MigrationandDevelopmentBrief27.pdf>

¹⁵ De Haas, H. (2005) International Migration, Remittances and Development: myths and facts, In: Third World Quarterly, Vol. 26, No. 8, pp 1269 – 1284

¹⁶ Institute for Framdistudier (2006) Global population ageing, migration and European external Policies.

Stockholm: Institute for Framdistudier, dostupné na:

http://www.esec.pt/cdi/ebooks/docs/Global_population.pdf

¹⁷ Ibid. S.5

ekonomický vývoj.

Slovensko a starnutie obyvateľstva

Slovensko starne najrýchlejšie z krajín Európskej únie. To bude viesť k pozoruhodnému fenoménu. Momentálne sme v Európskej únii krajinou s najpriaznivejším pomerom počtu dôchodcov pripadajúcich na počet pracujúcich ľudí. Podľa európskeho štatistického úradu Eurostatu pripadalo v roku 2015 na sto pracujúcich menej ako 20 dôchodcov. Avšak, v roku 2060 by malo podľa európskej prognózy na stovku zamestnaných pripadať takmer 60 dôchodcov.¹⁸ Za pár desaťročí sa tak v tomto ukazovateli dostaneme medzi najhoršie krajiny v Európe. To vytvorí enormný tlak na verejné financie. Bude to znamenať omnoho vyššie výdavky nielen na dôchodky, ale aj na zdravotnú starostlivosť. Jedným zo spôsobov, ako zmierniť tento negatívny trend, je práve prijímanie vyššieho počtu migrantov.

Predpokladá sa, že v najbližších 25 rokoch začne v krajinách globálneho Severu prebiehať súboj o migrantov z krajín, ktoré ešte stále majú vysokú pôrodnosť a tým pádom budú disponovať dostatočnou pracovnou silou¹⁹.

2.4 Vzťahy medzi rôznymi kultúrami a strach o ohrozenie “vlastnej” kultúry

Jedným z najčastejších argumentov proti prijímaniu migrantov, je strach z ohrozenia vlastnej kultúry. To vychádza z esencionalistického²⁰ vnímania, podľa ktorého je kultúra niečím nemenným, stabilným a navždy určeným.

Avšak akákoľvek kultúra vzniká práve vzájomným stretávaním a ovplyvňovaním rôznych kultúr (systémov hodnôt, noriem, vier a presvedčení). Predstava, že určitá krajina (alebo národný štát) predstavuje pevnú, nemeniteľnú a danú kultúru, je neopodstatnená.

Aj na Slovensku žijú rôzne etnické, jazykové a náboženské skupiny a je preto nemožné hovoriť o jednoliatej “slovenskej” kultúre. Mnohé krajiny, ako napríklad Kanada, zakladajú svoju spoločnú identitu práve na mnohorakosti kultúr a rôzne kultúry imigrantov považujú za svoje kultúrne dedičstvo. V čoraz globalizovanejšom a etnicky rozmanitejšom svete je preto nemožné uzatvárať krajiny do národných štátov, ktoré reprezentujú len istý typ kultúry.

Je samozrejmé, že niektoré hodnotové (často náboženské) systémy nie sú úplne komplementárne a pre vzájomné spolužitie a sociálnu súdržnosť je nevyhnutné stanoviť istý systém spoločne zdieľaných pravidiel.

V Európe po druhej svetovej vojne je týmto základným hodnotovým pravidlom systém individuálnych ľudských práv. V praxi to znamená, že rôzne skupiny majú možnosť (a často aj legálne definované právo) udržiavať si svoje hodnoty a normy, pokiaľ tým neohrozujú základné ľudské práva.

¹⁸ <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde511&plugin=1>

¹⁹ Ibid, s.7-8

²⁰ Esencionalistické vnímanie kultúry stojí na predstave, že ľudia a veci majú určité “prirodzené” vlastnosti a kvality, ktoré sú im vrodene a nemenné. To umožňuje týchto ľudí či veci kategorizovať, dávať im nálepky, zadeľovať ich do skupín.

Zároveň, štáty priznávajú určitým skupinám aj kolektívne práva, tie však nesmú byť v konflikte s individuálnymi. Ak dôjde ku konfliktu medzi rôznymi skupinovými právami, tie sú potom negociované s cieľom dosiahnuť konsenzus medzi rôznymi skupinami (viac sa dočítate v kapitole o ľudských právach).

Sikhovia a pravidlá cestnej premávky vo Veľkej Británii

Veľká Británia v roku 1972 zaviedla pre šoférov motocyklov povinné nosenie ochrany hlavy - prilby. Toto nariadenie sa však stretlo s odporom sikhov, ktorým viera prikazuje nosiť turbany. Následne preto začali medzi tamojšou komunitou sikhov a britskou vládou prebiehať rokovania. Ich výsledkom bola v roku 1976 prijatá kompromisná novela zákona, ktorá umožňuje sikhom šoférovať motorku nižšej kubatúry aj bez prilby.

3. Migrácia a Slovensko

Podľa mediálnych informácií a verejného diskurzu sa zdá, akoby sa migrácia Slovenska začala dotýkať až v roku 2015, kedy výrazne narástol počet utečencov prichádzajúcich do Európy a kedy Európska únia otvorila tému kvót na prijímanie utečencov. Avšak počet cudzincov na Slovensku narastá kontinuálne.

K najvýraznejšiemu nárastu prišlo po vstupe Slovenska do EÚ v roku 2004. Táto udalosť patrila k dôležitým faktorom, ktoré zatriktívili Slovensko pre migrantov migrujúcich dobrovoľne, ale aj pre ľudí, ktorí hľadajú azyl. V súčasnosti tvoria cudzinci 1,72 percenta obyvateľov SR a cudzinci z krajín mimo EÚ len 0,76 percenta. Kým v roku 2000 žilo na Slovensku približne 28-tisíc cudzincov, v roku 2016 to bolo už viac ako 93-tisíc²¹.

Pri štatistikách je opäť veľmi dôležité rozlišovať medzi typmi migrantov, ako sme ich vymedzili už v podkapitole 1 o príčinách migrácie. Vyššie uvedené číslo totiž zahŕňa všetkých ľudí, ktorí majú určitý typ povolenia na pobyt a nie sú občanmi SR. To znamená, že ide jednak o občanov EÚ, ktorí majú najlepšie možnosti pobytu na Slovensku, pretože legislatíva upravujúca ich pobyt na Slovensku je podobná ako pri občanoch SR, jednak aj o obyvateľov tzv. "tretích" krajín (čiže všetkých štátov mimo EÚ či Európskeho hospodárskeho priestoru, do ktorého patrí aj Švajčiarsko, Nórsko či Lichtenštajnsko), ktorí potrebujú špecifické povolenie na pobyt a jeho oprávnenosť sa preveruje prísnou legislatívou o pobyte cudzincov. Tretou kategóriou sú žiadatelia o azyl a azylanti (teda ľudia, ktorí už azyl na Slovensku dostali). Ich pobyt sa zas upravuje azylovou legislatívou.

Keď vo svojich článkoch či iných novinárskych výstupoch informujete o migrantoch/cudzincoch žijúcich na Slovensku, je veľmi dôležité si uvedomovať, o aký typ migrantov ide. Média si tieto pojmy často zamieňajú, z čoho môže vzniknúť dojem, že všetci migranti žijúci na Slovensku sú utečenci. Alebo naopak, utečenci sú potom

²¹ Statistický úrad SR a PPZ ÚHCP, 2015, s. 9, viac info:

http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/uhcp/rocnky/rok_2016/2016-rocenka-UHCP-SK.pdf, prípadne tu <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>

považovaní za “ekonomických” migrantov (viď infobox s pojmami v podkapitole 1). Toto zamieňanie rôznych kategórií môže spôsobovať u čitateľov ešte väčšiu neistotu a zmätenie, čo má potom za následok odmietanie akejkoľvek migrácie a uzatváranie hraníc.

Praktickú ukážku tohto zamieňania pojmov môžeme vidieť v blogu v tabuľke. Okrem pohľadu na zmatečné používanie pojmov sa pokúste na text pozrieť aj prostredníctvom otázok kritickej analýzy diskurzu z úvodných kapitol. Zvlášť zaujímavé je pri tomto texte sledovať výber výrazových prostriedkov a vyčleňovanie na “my” a “oni”, o čom ste sa mohli viac dozvedieť v kapitole 2.

Zamieňanie pojmov ekonomický migrant a utečenec

Utečenci (blog Elena Ištvánová)

Názory na **utečencov** z Afriky sa rôznia. Predstava Bruselu, že **utečencov** rozdelíme podľa nimi nalinkovaných kvót ako cukríky z balíčka, je nielen trápna, ale aj absurdná.

Takže začnime tým KTO prichádza.

*Prvým aspektom je reálny počet **utečencov**.*

Tých 20 000 **imigrantov** totiž nie je žiadny definitívny počet, je to len časť ročného počtu **utečencov**. Nakoľko médiá uvádzajú, že v roku 2012 šlo o 600 tisíc ľudí a v roku 2013 ich bolo už 750 tisíc. Aj pri týchto číslach však počet **migrantov**, ktorých by sme nútene vzali, by bol viac ako tridsaťnásobný oproti teraz Bruselom vyrátaným počtom. A to ide len o **utečencov** v rámci jedného roka. **Imigrantov** by pribúdalo a problémov tiež.

*Druhým aspektom je, že **utekajú mladí muži, žiadne deti, ženy či starci**.*

Takže v rámci „ľudských práv“ by sa sem k nám za nimi nahrnuli ich rodiny dodatočne. Z hľadiska početnosti môžeme realisticky odhadnúť, že by šlo o prísun minimálne 5 ďalších rodinných príslušníkov na jedného **utečenca**.

Tretím aspektom je, že ide o ľudí na našom území minimálne začlenenit'nych.

Neovládajú slovenský jazyk a podľa skúseností v Nemecku s africkými **utečencami** nemčinu neovládajú mnohí ani po 20 rokoch života u nich. Nemajú vzdelanie a zrejme ani pracovné zručnosti. Ich kultúrne tradície nás až tak neobohatia. Zato náboženská orientácia na islam môže byť naozaj problematická.

Ďalej analyzujme dôvody PREČO imigranti z Afriky utekajú.

Ak títo ľudia **utekajú** pred vojnou a nebezpečím, potom je od tých chlapov hanebné, že tam nechali svoje ženy a deti, či svojich starých a bezvládných rodičov. Ak **utekajú** za lepším životom, **vyššou ekonomickou pohodou**, potom je na zamyslenie, akým spôsobom si ju u nás chcú zvýšiť.

Podme k tomu KAM imigranti prichádzajú.

Na Slovensku máme nezamestnaných a pravdepodobne nezamestnateľných ľudí dosť. Životná úroveň je u nás nízka, máme problémy s udržateľnosťou dôchodkového systému a starnutím populácie. Otázkou je tiež, **prečo by si mali utečenci z Afriky ekonomicky priliepať** u nás podľa Bruselu, ak naši občania

rovnocenne takúto možnosť nemajú. Mnoho našich rómskych spoluobčanov žije v osadách, v podmienkach podobných ako v Afrike, ale z iných krajín ich vracajú späť do vlasti. Prečo ten diskriminačný nejednotný postoj Bruselu a celej EÚ voči nim, keď si chcú tiež len **ekonomicky prílepšiť**?! Alebo sprístupní Brusel rovnocenne vyspelé krajiny i pre našich Rómov, ak **pôjdu za lepšími ekonomickými podmienkami**?

AKO situáciu riešiť?

Voľbami.

Postup voči **imigrantom** sa stane zrejme jednou z dôležitých predvolebných tém a strany zostavujúce uvítací výbor pre všetkých, čo sa k nám pohnú, asi veľa slávy a úspechov medzi voličmi nezožnú.

Referendom o členstve v EÚ.

Naozaj chceme zostať v spolku, ktorý nám nanucuje **utečencov** z Afriky bez ohľadu na naše reálne možnosti?

Imigráciou do krajín, kde sú na tom ekonomicky lepšie.

Prečo by mali **utekať** len Afričania? Ak sa sem nahrnú, tak nech naše deti **imigrujú** do Švajčiarska, Nemecka, Kanady či niekam onam.

Posunutím imigrantov z Afriky do krajín, ktoré problémovú situáciu vyvolali.

Niektoré hlasy v médiách hovoria o chybách, spôsobených v Afrike zo strany nielen vyspelej Európy, ale aj USA, MMF a rady ďalších „dobročinných“ organizácií, tiež o súvisе vojnových konfliktov a rozvratu v Afrike a na Blízkom východe s **imigráciou**. Je najvyšší čas, aby Brusel spoločne s USA považovali, ako dokážu tú hordu afrických **utečencov** do USA urýchlene dopraviť.

Odsunom späť.

Zrejme najužitočnejšie, rýchle, efektívne a realistické riešenie však spočíva v okamžitom spätnom vývoze **utečencov** do ich vlasti.

Zdroj: <http://elenaistvanova.blog.pravda.sk/2015/05/18/dnes-64-utecenci/>

3.2 Migračné politiky a Slovensko

Tak, ako na Slovensku často dochádza k zmiešavaniu rôznych typov migrácie, často sa nerozlišuje ani medzi **migračnou** a **integračnou politikou**. Práve tieto dva typy politik do veľkej miery ovplyvňujú možnosti prijímania cudzincov a ich zapojenia do spoločnosti.

Migračná politika slúži na rozhodovanie o podobách a formách migrácie, ktorá je pre krajinu akceptovateľná a prijateľná. **Prostredníctvom migračnej legislatívy a migračnej politiky teda štát rozhoduje, aký typ migrantov do krajiny pustí a aké podmienky na ich pobyt v krajine ustanoví.** Pri migračnej politike je potrebné rozlišovať aj medzi tým, či sa týka bežných migrantov, teda tých, ktorí prichádzajú do krajiny napríklad za zamestnaním, vzdelávaním alebo prácou (ich

pobyt upravuje Zákon o pobyte cudzincov²²), alebo ide utečencov, ktorí odchádzajú zo svojej krajiny nútené z dôvodu obavy o svoj život alebo prenasledovania (ich prijímanie upravuje zákon o azyle)²³.

Dokument, ktorý strategicky upravuje túto oblasť, sa volá *Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020*²⁴. Podľa neho je cieľom migračnej politiky SR „vytvárať zodpovedajúce podmienky najmä v oblasti legálnej migrácie so zreteľom na priority, potreby a schopnosti prijímania migrantov vrátane ich integrácie do spoločnosti, posilniť účinnosť hraničných kontrol pri pohybe osôb a boj proti nelegálnej migrácii.“ Prijímanie tzv. legálnych migrantov je definované záujmami národného hospodárstva a dôraz sa kladie na prijímanie vysokokvalifikovaných migrantov. Základným kritériom migračnej politiky SR je tak potenciál migrantov, ktorým môžu prispieť k rozvoju ekonomiky SR.

Migračná politika je teda zameraná skôr na ochranu bezpečnosti a ekonomických záujmov krajiny. To sa odráža aj v zákone o pobyte cudzincov, ktorý sa takmer každoročne novelizuje a podmienky pre prijímanie cudzincov sa neustále sprísňujú s cieľom ochrániť vyššie spomínané záujmy. **Migračná politika teda vlastne definuje, akých cudzincov na Slovensku chceme, a za akých podmienok ich tu budeme akceptovať.** Utečencov, ktorých prijímanie upravuje azylový zákon vychádzajúci z medzinárodných záväzkov SR, sa však takéto výberové kritériá netýkajú. Ich by sme mali prijímať na základe splnenia podmienok na udelenie azylu či inej formy medzinárodnej ochrany, nie na základe vyššie spomínaných záujmov krajiny.

Druhým typom politiky je **integračná politika**. Tá sa už nezaobera tým, akých migrantov krajina prijme alebo neprijme. Jej úlohou je **zadefinovať podmienky čo najlepšieho začlenenia migrantov do spoločnosti**. Dokument, ktorý opravuje túto tému, bol prijatý na začiatku roku 2014 pod názvom *Integračná politika Slovenskej republiky*²⁵.

Hneď v jeho úvode sú definované princípy, z ktorých vychádza. Týmito princípmi sú rešpekt k rozmanitosti, dôraz na spravodlivosť a rovnosť, zapojenie rôznych aktérov od celoštátnej až po lokálnu úroveň. Integračná politika zároveň upravuje oblasti, v ktorých je potrebné vyvíjať aktivity na plné začlenenie do spoločnosti (vzdelávanie, bývanie, trh práce, zdravie, politická participácia a kultúrna integrácia). Cieľom integračných politik by malo byť, aby sa migranti cítili byť plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Zároveň je nevyhnutné, aby za takých boli považovaní aj väčšinou populáciou (pozri časť 4 – verejný diskurz).

Kým migračná politika sa plní pomerne dôsledne (cudzinci vo výskumoch poukazujú na obrovské prekážky a bariéry, ktorým čelia pri príchode do krajiny)²⁶, integračná politika sa neplní vôbec a ak, tak len formálne. To má výrazný vplyv na vzájomné spolužitie cudzincov a občanov Slovenska, na verejný diskurz a aj na to, ako rôzne

²² Zákon č. 404/2011 Z. z., Zákon o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²³ Zákon č. 480/2002 Z. z., Zákon o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²⁴ Uznesenie vlády č. 574/2011 z 31. augusta 2011. Dostupné na:

http://www.emn.sk/phocadownload/documents/migracna_politika_sr_2020_sk.pdf

²⁵ Integračná politika Slovenskej republiky, schválená uznesením vlády č. 45/2014. Dostupná na:

<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/vlastny-material-integracna-politika-januar-2014.pdf>

²⁶ Gallová Kriglerová Elena: Skúsenosti migrantov so životom na Slovensku In: Vašečka, Michal – Košťál, Ctibor: Integrácia migrantov na Slovensku, Prešov: ADIN 2009

inštitúcie s touto témou pracujú. Výsledkom laxného prístupu k napĺňaniu našej vlastnej integračnej politiky tak je, že na jednej strane požadujeme od migrantov, aby sa integrovali do našej spoločnosti, na strane druhej im k tomu neposkytujeme priestor a príležitosti.

Integrácia a asimilácia - dva rozdielne prístupy, ktoré sa zvyknú zamieňať

Pri verejných diskusiách o prijímaní migrantov sa často hovorí, že je dôležité, aby sa prispôbili kultúrnym hodnotám a zvykom v krajine, do ktorej prichádzajú. Ako toto prispôsobenie bude prebiehať môže mať rôzne podoby.

Ak sa od migrantov alebo menšín vyžaduje, aby sa úplne vzdali všetkých kultúrnych prvkov a úplne sa prispôbili, ide o asimiláciu. Tá však nie je v praxi možná a nejde ani o efektívnu stratégiu vzájomného spolužitia. Ľudia vyrastajú v určitom kultúrnom prostredí, je to súčasť ich osobnosti, väzieb a toho, čo je pre nich v živote dôležité. Vzdať sa všetkých týchto koreňov znamená vzdať sa veľkej časti svojho ja.

Takýto asimilačný prístup sa vyžadoval napríklad od Rómov počas socializmu v Československu. V súvislosti s migráciou takto fungovalo v minulosti najmä Francúzsko, ktoré od migrantov vyžadovalo, aby sa stali úplnými Francúzmi, čo vzhľadom na rôznorodosť a pôvod prisťahovalcov bola utopická predstava.

Jej dôsledkom bolo vytvorenie izolovaných komunít, ktoré sa prepadávali do čoraz väčšej chudoby, pretože bez úplnej asimilácie im nebolo umožnené stať sa naozaj Francúzmi. Integračné politiky vo Francúzsku dlhodobo zlyhávali, v posledných rokoch však dochádza k zmenám, ktoré umožňujú viac integračný prístup, to znamená, že dochádza k vzájomnému prispôbovaniu - jednak majoritnej spoločnosti, ako aj migrantov.

Ak hovoríme o úspešnej integrácii, hovoríme o tom, že spoločnosť je integrovaná - každý má možnosť sa stať jej súčasťou a súčasťou spoločného "my". Napríklad v Kanade sa hovorí o akomodácii, teda o tom, že krajina vytvára podmienky na to, aby prisťahovalci boli súčasťou celkovej spoločnosti bez toho, aby museli stratiť svoju identitu.

Ak v krajinách nedostatočne fungujú integračné politiky, môže dochádzať aj k segregácii. V prípade Francúzska to bolo dôsledkom tlaku na asimiláciu, v prípade Nemecka skôr ako dôsledok toho, že politici boli dlhodobo presvedčení, že prisťahovalci (predovšetkým z Turecka) po druhej svetovej vojne budú v krajine žiť len krátkodobo. Preto nevytvárali žiadne integračné politiky, čoho dôsledkom boli niekoľkomiliónové komunity migrantov, ktorí žili de facto v paralelnej spoločnosti.

Až v uplynulých rokoch si v Nemecku uvedomili neudržateľnosť situácie a aj kvôli vysokému počtu utečencov, ktorých krajina prijala v roku 2015 začali pripravovať komplexné integračné politiky.

4. Verejný diskurz o migrácii na Slovensku

4.1 Verejná mienka

Kultúrna rozmanitosť na Slovensku ešte stále nie je adekvátne uchopovanou témou napriek tomu, že je slovenskou realitou už od vzniku krajiny. Takmer pätinu populácie dnes tvoria národnostné menšiny. Oficiálne údaje o sčítaní obyvateľstva udávajú nižšie čísla (približne 12 percent), avšak vzhľadom na to, že Rómovia sa v cenzech dlhodobo nehlásia k svojej národnosti, sú tieto čísla skreslené. Odhady demografov hovoria až o 8-percentnom zastúpení Rómov v slovenskej populácii. Navyše, podiel cudzincov sa postupne blíži k dvom percentám, takže etnická, jazyková a náboženská rozmanitosť je skôr faktom ako témou na diskusiu.

Napriek tomu je však postoj obyvateľov ku kultúrnej rozmanitosti skôr rezervovaný. Výskum CVEK/OSF o vnímaní politického extrémizmu ukázal, že index pozitívneho vnímania rozmanitosti nadobúda hodnotu 0,4, pričom maximálna hodnota je 1,0. Kultúrnu rozmanitosť vítajú viac ženy, mladší ľudia a ľudia s vyšším vzdelaním.

Celkovo je Slovensko svojimi obyvateľmi vnímané veľmi etnocentricky. Takmer 70 percent ľudí si myslí, že Slovensko je krajinou Slovákov a tak by to malo ostať²⁷. Podľa kvalitatívnej časti výskumu ľudia často stotožňujú menšiny so Slovákami, cudzincov až po získaní občianstva. Napriek tomu však etnocentrické vnímanie prevažuje – aj menšiny sú vnímané ako “Slováci”, avšak len vtedy, ak sa nimi skutočne stanú, teda prestanú používať menšinový jazyk na verejnosti a nebudú prejavovať svoju kultúru²⁸.

V prípade nových menšín je situácia podobná. Takmer dve tretiny ľudí si myslia, že by sme nemali brániť cudzincom uchovávať si ich kultúru. Na druhej strane, približne rovnaký počet ľudí si myslí, že ak sa cudzinci neprispôbia Slovákom, mali by byť obmedzené ich práva²⁹. To poukazuje na veľké nejasnosti vo verejnom diskurze o tom, čo znamená byť obyvateľom tejto krajiny a čo vlastne znamená prispôsobiť sa Slovákom na to, aby mohol byť človek akceptovaný ako plnohodnotná súčasť spoločnosti.

Na túto nejasnosť poukazuje aj výskum IVO/CVEK z roku 2014, ktorý sa okrem iného zamerával aj na akceptáciu cudzincov v mestách na Slovensku. Výskum poukázal na veľkú rezervovanosť medzi obyvateľmi a cudzincami žijúcimi v mestách. Postoje voči cudzincom nie sú podľa tohto výskumu otvorene nepriateľské, avšak vznikajú akési neviditeľné múry, ktoré bránia ľuďom vytvárať vzťahy. Zároveň si migranti uvedomujú očakávanie, že sa majú prispôsobiť ostatným obyvateľom Slovenska, ale nevedia, čo konkrétne toto prispôsobenie znamená. Dobré to ilustruje výrok respondentky, manželky cudzinca žijúceho na Slovensku:

*“Aj môj manžel bol taký, že prišiel sem a rok nepil a potom všetci začali doňho hustiť, a daj si, hlavne z mojej strany rodiny. Tak si dal, aj nevedel, aj sa opil a potom mu zas nadávali. Tak nevedel, čo chcete odo mňa? Nepijem, zle je – pijem, zle je. Tak to bolo vidno, že nevedel, čo od nich očakávame.”*³⁰

²⁷ Gallová Kriglerová, Elena, Kadlečíková, Jana (2012): *Verejná mienka v oblasti pravicového extrémizmu*. Bratislava, Nadácia otvorenej spoločnosti, s. 27., dostupné na:

<http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/pravicovy-extremizmus.pdf>

²⁸ Ibid.s. 28

²⁹ Ibid.s. 28

³⁰ Hlinčíková, M. - Chudžíková, A. - Gallová Kriglerová, E. - Sekulová, M. (2014): *Migranti v meste. prítomní a (ne)viditeľní*. Bratislava: Centrum pre výskum eticity a kultúry, Inštitút pre verejné otázky, dostupné na:

Postoje k utečencom sú na Slovensku dlhodobo negatívne napriek tomu, že azyl je ročne udelený len niekoľkým ľuďom a celkový počet azylantov na Slovensku je mimoriadne nízky v porovnaní s inými krajinami. Už výskum z roku 2011 poukazoval na to, že ľudia na Slovensku podporujú skôr reštriktívne politiky voči utečencom. S výrokom *Slovensko by malo prijímať viac utečencov, ako tomu bolo doposiaľ* úplne súhlasilo len 1,6 percenta respondentov a čiastočne súhlasilo 7,9 percenta respondentov. Absolútny nesúhlas vyslovilo až 43 percent ľudí. To môže súvisieť aj s veľkou neznalosťou témy, pretože viac ako 60 percent ľudí si myslelo, že utečencom poskytujeme až priveľa podpory.

Táto situácia sa nezmenila ani v roku 2015, keď sa na Európskej úrovni otvorila téma kvót na prijímanie utečencov. V júni realizovala agentúra Polis reprezentatívny výskum, podľa ktorého 70 percent ľudí odmietlo prijatie utečencov na základe kvót, ako ich navrhla EÚ. Viac ako 63 percent ľudí si zároveň myslelo, že utečenci predstavujú bezpečnostnú hrozbu pre krajinu.

Vôľa prijať utečencov ostáva nízka aj naďalej. Agentúra 2muse realizovala výskum, podľa ktorého len 18 percent ľudí je za to, aby sa Slovensko stalo novým domovom pre utečencov. 24 percent ľudí odmieta osobnú pomoc utečencom. Podľa tohto výskumu však mnohým ľuďom zásadne chýbajú informácie o utečencoch. Takmer polovica ľudí by sa chcela dozvedieť viac o motívoch, dôvodoch, túžbach a viere utečencov³¹.

Ako bude zrejme z ďalšej podkapitoly, toto nie sú oblasti, ktoré dominujú vo verejnom diskurze.

4.2 Politický diskurz o migrácii

Politický diskurz o migrácii a súčasnom náraste počtu utečencov je ovplyvnený dvomi faktormi. Jedným dôležitým faktorom je vyššie popísaná verejná mienka. Politici poznajú postoje obyvateľov a v snahe nestratiť priazeň svojich voličov formulujú prísne odmietavý postoj k prijímaniu utečencov.

Druhým faktorom, ktorý dodnes ovplyvňuje politický diskurz o migrácii a utečencoch, bol fakt, že k zvýšenej migrácii došlo v období pred voľbami³², v rámci ktorého sa rámcovoval verejný aj politický diskurz o migrácii a utečencoch (rámčovanie diskurzu vid' kapitola 1). V diskusii sa prakticky nenašla politická strana, ktorá by sa jednoznačne postavila za európske návrhy na prijímanie utečencov.

Vláda rámcovovala diskurz podľa teórie sekuritizácie, čiže vytvárania pocitu ohrozenia určitou skupinou ľudí (vid' bezpečnostný diskurz v kapitole 2). V minulosti sa to na Slovensku týkalo akejkolvek menšiny – Rómov, Maďarov, ale aj LGBTI komunity. V súčasnosti je vidno tento sekuritizačný diskurz aj pri utečencoch, možno ešte intenzívnejšie ako kedykoľvek v minulosti.

„Pokiaľ ide o bezpečnosť Slovenska a celej Európskej únie, tu ma žiadna etika nezaujíma. Uvedomme si, že bezpečnostné riziká sú jednoducho obrovské (...) preto nevidím žiadny dôvod, ani ľudské práva, ani humanizmus, ani zisťné dôvody, akými sú lacná pracovná sila na to, aby sme zamlčovali obrovské bezpečnostné riziká,

http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Migranti_v_meste_WEB.pdf

³¹ <http://www.noviny.sk/c/slovensko/slovaci-nechcu-aby-utecenci-nasli-na-svk-druhvy-domov>

³² Parlamentné voľby sa konali 5. marca 2016, migračná kríza z roku 2015 tak vrcholila tesne pred začiatkom najaktívnejšej časti predvolebnej kampane.

*ktoré so sebou táto migračná vlna prinesie.*³³

Ako ste sa dozvedeli v kapitole 1, pri rámovaní diskurzu ide "o výber určitých aspektov, ktoré v rámci komunikácie zdôrazníme, vďaka čomu konštruujeme vybraný úsek reality, a tak vedome či nevedome nasmerujeme pozornosť publika k určitým prvkom príbehov a k ich určitej konkrétnej interpretácii, čo najďalej od možných alternatívnych interpretácií."

Príkladom je práve vyššie uvedený výrok premiéra Roberta Fica, ktorý výrazne poukazuje na to, ako vyvolávanie strachu bráni akejkolvek pragmatickej diskusii. Vláda od začiatku odmietala akékoľvek riešenie, ktoré by znamenalo akceptovanie kvót alebo prijatie vyššieho počtu utečencov na Slovensku, a takým spôsobom aj rámovala diskusiu. V takomto rámci nemôže ani verejný diskurz prebiehať objektívne a vyvážené.

Médiá majú obmedzený priestor na informovanie o možnostiach prijímania utečencov, keď je akýkoľvek návrh zo strany vlády okamžite vyhodnotený ako ohrozenie bezpečnosti Slovenska.

Na tomto príklade je možné vidieť, ako rámcovanie diskusie zo strany politikov môže do veľkej miery určiť podobu akejkolvek verejnej diskusie. Odborníci venujúci sa téme migrácie potom v médiách často musia vyvracať mýty o migrácii (pozri časť 2) a neostáva priestor na analýzu možností, rizík a príležitostí, ktoré narastajúca migrácia krajine prinesie.

4.3 Vplyv médií na verejný diskurz

V súčasnosti médiá zohrávajú kľúčovú rolu vo formovaní verejnej mienky a často aj politického diskurzu. Tieto tri dimenzie (verejná mienka, politický diskurz a mediálny priestor) sú troma dimenziami, ktoré sa neustále navzájom ovplyvňujú a je ťažké jednoznačne určiť, ktorá sféra je dominantná. Verejná mienka je často zdrojom pre politický diskurz (politici hovoria, čo chcú ľudia počuť), avšak ten ju spätne ovplyvňuje (verejná mienka je formovaná aj politickým diskurzom). Médiá vytvárajú priestor, kde sa tieto vzájomné interakcie odohrávajú, ale tiež sú ovplyvňované oboma sférami.

Médiá teda informujú o tom, čo chcú ľudia počuť a zároveň na nich svojim informovaním vplývajú. Vytvárajú priestor politikom pre rámcovanie ich komunikácie, ale zároveň sa pohybujú v "poli", ktoré politici určujú (pozri časť 4.2). Výskumy verejnej mienky, ktoré boli realizované v roku 2015, poukázali na to, aký silný vplyv má komunikácia politikov (bez adekvátnej mediálnej reflexie novinárov) na postoje ľudí. Dve tretiny obyvateľov si osvojilo sekuritizačný diskurz (migrant ako ohrozenie) a pocit, že utečencom pomáhame až príliš.

Práve preto je dôležité, aby práve médiá boli tými, ktorí vytvárajú rámec pre informovanie (aj) o témach migrácie a aby spôsob a rozsah informovania neumožňoval manipuláciu verejnej mienky zo strany politikov. Faktické informácie, opreté o relevantné zdroje a vedecké poznatky nie sú len doménou akademickej sféry, ale aj súčasťou etiky informovania zo strany novinárov. Táto kapitola pritom poukázala na viaceré aspekty migrácie, ktoré v súčasnom mediálnom diskurze absentujú, resp. sú podávané jednostranne, zmätočne alebo nie sú brané do úvahy vôbec.

³³ Domovec, F. (2015). 'Ficova svedčba k utečencom: Keď ide o bezpečnosť, nepoznám ľudské práva.'

Aktuálne.sk, 22.11.2015, dostupné na:

<http://aktualne.atlas.sk/ficova-sposed-k-utecencom-keď-ide-o-bezpecnost-nepoznam-ludske-prava/slovensko/politika/>

